

В. О. ДЕСЯТНИК

Володимир Олексійович Десятник, кандидат юридичних наук, професор Київського університету права НАН України, адвокат

**МЕТОДОЛОГІЯ ДАВНЬОГРЕЦЬКИХ ФІЛОСОФІВ
ТА СУЧАСНА ФІЛОСОФІЯ ПРАВА**

У сучасних умовах, коли відбувається докорінне переосмислення методологічних основ правознавства, розроблення методологічних проблем філософії права набуває особливого значення¹.

Будь-яка юриспруденція має своїм підґрунтям певну філософію – байдуже, чи усвідомлює її юрист, відомо вона йому, чи ні. Прагнення філософськи обґрунтувати свої позиції притаманне зрілій юриспруденції².

Провідні українські правознавці Ю. С. Шемшученко, В. Я. Тацій, Ф. Г. Бурчак, М. І. Козюбра, В. В. Копейчиков, М. І. Рабінович та ін. одноставні у тому, що розробка методологічних засад українського правознавства лише започатковується³.

В ґрунтовних дослідженнях «Фундаментальні проблеми методології права» (1998 р.), «Право як пізнання: Вступ до гносеології права» (1999 р.⁴) методологія науки античних філософів унаслідкується без врахування критичних праць видатних філософів ХХ ст. Б. Рассела* та К. Поппера** та інших сучасних філософів.

Найбільш широке визнання Б. Расселу принесли його фундаментальні праці «Історія західної філософії та її зв'язок з політичними і соціальними обставинами від давнини до наших днів» (1945⁵) та «Мудрість Заходу. Історичне дослідження західної філософії у зв'язку із суспільними і політичними обставинами» (1959⁶).

Методологія К. Поппера – величне, цілісне явище в сучасній філософії та методології науки, його епістемологічна ідея, що наука починається з усвідомлення проблеми та являє собою методологічно орієнтовану діяльність щодо її раціонального розв'язання, сьогодні вже стала класичною⁷.

Визначальними творами з соціальної філософії і методології суспільних наук є дві книги К. Поппера – «Відкрите суспільство та його вороги» (1945⁸) та «Злиденність історизму» (1957⁹).

На жаль, відзначає В. Садовський, ідеї попперівської логіки та методології соціальних наук не одержали гідного обговорення та оцінки. Одна із причин цього полягає в тому, що представники співтовариства соціальних вчених, як правило, погано знайомі із сучасними логіко-методологічними дослідженнями і тому приділяють мало уваги логічному аналізу своєї області знання¹⁰.

З метою обговорення методології науки К. Поппера та її можливого поширення на сферу правознавства, завданням цього дослідження є пояснення (*з допомогою підходів самого К. Поппера, Б. Рассела та інших сучасних філософів*) негативних наслідків для інтелектуального розвитку людства Платонової теорії ідей, Арістотелевої теорії визначень, зокрема, їх негативного впливу на суспільну науку, а відтак, і на сучасну українську науку філософії права.

Спиняючись на методології суспільних наук у розділі «Платонова теорія «форм» чи «ідей» своєї знаменитої праці «Відкрите суспільство та його вороги», К. Поппер критикує цю теорію, яка на думку Платона, є важливим методологічним засобом, який уможливує чисте наукове знання, а рівно знання, яке може бути застосованим до світу мінливих речей¹¹. ...Держава, в якій немає зла і занепаду, – це найкраща, досконала держава. Це держава Золотої доби, коли ніщо не мінялося. Це зупинена держава. Але Платон також поширив свою віру в досконалу структуру, що не змінюється, на царство «всіх речей». Він вважав, що у кожній звичайній або деградуючій речі є також досконалий відповідник, який не розпадається. Ця віра у досконалий й незмінювані речі дістала назву теорії «форм» чи «ідей» і стала центральною доктриною його філософії¹².

Філософ – це людина, що любить «споглядати істину». Але що це за споглядання? Розгляньмо людину, що любить прекрасні речі, що намагається відвідувати всі нові вистави, бачити нові картини, слухати нову музику. Така людина – не філософ, бо вона любить тільки прекрасні речі, тоді як філософ любить саму красу. Перший має тільки гадку, другий – знання¹³.

Платонова ідея Добра – найвища в ієрархії «форм». Це сонце божественного світу «форм» чи «ідей», що не лише ллють світло на все в цьому світі. Але є також джерелом їхнього існування. Вона також – джерело й причина всякого знання та всякої істини¹⁴. У «Державі» Платон відверто визнає свою нездатність

© В. О. Десятник, 2013

* Бертран Рассел (1872-1970), видатний англійський філософ ХХ ст., лауреат Нобелівської премії 1950 року в літературі, соціолог, етик, педагог, відомий громадський діяч, логік і математик, засновник філософії логічного аналізу, є неординарним істориком філософії.

** Карл Поппер (1902-1994), австро-англійський філософ, вважається одним з найвидатніших філософів ХХ ст., займався методологією природничих і суспільних наук, епістемологією, філософією політики; піддавав сумніву існування законів історичного розвитку; піддавав критиці тоталітарні доктрини.

пояснити, що він має на увазі під «Добром». Єдине практичне припущення, яке можна знайти у Платона, – це все, що зберігає, а зло – все, що веде до розпаду і виродження... Відповідно, добро – це незмінний, законсервований стан речей; це – стан речей у спокої¹⁵.

В останній книзі «Держави» є дуже чіткий виклад теорії ідей чи форм. Тут Платон пояснює: щоразу, коли якась кількість індивідуальних предметів має спільну назву, вони мають також спільну «ідею», або «форму». Наприклад, хоча існує багато ліжок, є тільки одна «ідея» чи «форма» ліжка. Про це єдине ліжко, створене Богом, можливе *знання*, а щодо багатьох ліжок, зроблених столярами, можлива тільки *гадка*. Філософів як таких цікавить тільки одне ідеальне ліжко, а не ті багато ліжок, які можна знайти в чуттєвому світі¹⁶. Якщо всі речі повсякчас змінюються, то неможливо сказати що-небудь визначене про них. У нас не буде справжнього знання про них, а, в кращому разі, розпливчасті й оманливі «судження»¹⁷.

Платона глибоко вразило Парменідове вчення про незмінний, реальний, міцний і досконалий світ поза примарним світом, у якому ми страждаємо; але таке пояснення не розв'язувало проблеми, поки не поєднане із світом чуттєвих речей. Він шукав знання, а не суджень; чистого раціонального знання незмінного світу; але водночас і знання, яке б він міг застосувати для дослідження нашого плінного світу, а надто мінливого суспільства; політичних перемін та їхніх дивних історичних законів. ...У такій ситуації, як повідомляє Арістотель, Платон одержав дуже важливий дороговказ від Сократа. ...Сократ шукав суть речі, тобто справжню підставу буття речі та незмінний і істотний смисл терміна, що її позначає. У цьому зв'язку він був першим, хто порушив проблему загального визначення. К.Поппер стверджує, що не слід вважати, що Сократ у своїх дослідженнях незмінного та істотного смислу понять, персоніфікував їх або розглядав їх як речі. Про те, що це не так, свідчить Арістотель, який стверджує, що саме Платон перетворив Сократів метод пошуку смислу чи сутності понять у метод визначення справжньої природи, «форми» чи «ідей» речі. Платон підтримує Гераклітове вчення про те, що всі чуттєві речі перебувають у стані плінності і що не існує знання про них, але в Сократовому методі він знаходить вихід із цього скрутного становища. Незважаючи на те, що «про плінне знання не буває», можливе знання зовсім іншого порядку – знання про сутність чуттєвих речей. «Якщо є знання чи розуміння чогось, то, окрім того, що чуттєво сприймається повинні існувати інші незмінні сутності», – пише Арістотель і додає, що Платон «це інше назвав ідеями, а усе те, що чуттєво сприймається, казав він, існує окрім них і названі за ними...». ...Така Арістотелева оцінка тісно узгоджується із власними Платоновими доказами, які він наводить у «Тимей» і свідчить, що **головна проблема для Платона полягала в тому, щоб створити наукову методологію дослідження чуттєвих речей***. Він прагнув здобути чисто раціональне знання, а не прості судження, а що чисте знання про чуттєві речі неможливо здобути, то він наполегливо шукав принаймні такого чистого знання, яке було б певним чином пов'язане і застосоване до чуттєвих речей. Знання «форм» чи «ідей» відповідало цій вимозі, оскільки «форма» була споріднена із своєю чуттєвою річчю, подібно до того, як батько прив'язаний до своїх дітей, що ще не виростили. Отже «форма» пояснювала б чуттєву річ і до неї можна було б звертатись у важливих питаннях, що стосується плінного світу¹⁸.

Термін **методологічний есенціалізм** К. Поппер вживає для характеристики погляду, підтримуваного Платоном та багатьма з його послідовників, про те, що завданням чистого знання або «науки» є **розкриття та опис справжньої природи речей, тобто їхньої прихованої реальності чи суті**. Характерною рисою Платонового вчення було те, що, як стверджувалося, сутність чуттєвих речей можна виявити в інших і реальніших речах – їхніх стародавніх предках або «формах». Багато пізніших методологічних есенціалістів, як-от Арістотель, не підтримували в цьому Платона, але всі вони погоджувалися з ним у визначенні завдання чистої науки, як розкриття прихованої природи, «форми» чи «сутності» речей. Усі ці методологічні есенціалісти також погоджуються з Платоном у тому, що **сутності можна виявити і розпізнати за допомогою розумового осягнення (інтелектуальної інтуїції), що кожна сутність має тільки їй властиве ім'я, за яким названо чуттєві речі, і що її можна описати словами. Такий опис сутності речі вони називали «визначенням»**¹⁹.

Методологічний есенціалізм, або теорію, згідно з якою метою науки є виявлення сутностей і їхній опис за допомогою визначень, можна краще осягнути, пише К. Поппер, на контрасті з його протилежністю – методологічним номіналізмом. Замість пошуків того, чим насправді є речі, і визначення їхньої істинної природи, методологічний номіналізм прагне описати те, як річ поводить себе за різних обставин, і, зокрема, виявити певні закономірності її поведінки, якщо вони існують. Іншими словами, методологічний номіналізм вбачає завдання науки в описуванні речей і подій з нашого досвіду і в поясненні цих подій, тобто їхньому описуванню за допомогою загальних законів. Номіналізм бачить у нашій мові і, зокрема, в тих її правилах, що відрізняють грамотно побудовані речення від простого набору слів, могутній інструмент наукового описування; слова він розглядає радше як допоміжний засіб досягнення цієї мети, а не як імена сутностей²⁰.

Слово «есенціалізм» походить від латинського слова «есенція» (буття, суть). **У мисленні сучасної людини методологія есенціалізму виявляється тоді, коли думають, що загальне поняття (загальний термін) «відображає» загальне в речах («суттєві ознаки явищ»). Припускається, що загальне дійсно існує в поодиноких речах чи явищах і завдання полягає лише в тому, аби відобразити це загальне у поняттях.** (Так нас учили, викладаючи логіку чи «матеріалістичну діалектику») ²¹.

* *Напівжирний шрифт фрагментів тексту на цій і наступних сторінках – мій – В.Д.*

Методологічні есенціалісти схильні формулювати наукові питання за допомогою таких висловів як «що таке матерія?» або «що таке сила?» або «що таке справедливість?» і вірять, що глибока відповідь на такі питання – яка розкриває справжнє та присутнє значення цих термінів і тим самим виявляє дійсну або істинну природу сутностей, позначуваних ними, – є щонайменше необхідною передумовою наукового дослідження, якщо не головним його завданням. *Методологічні номіналісти*, на противагу цьому, формулювали б свої проблеми за допомогою такого роду висловів: «як ця частка матерії поводиться?» або «як вона рухається в оточенні інших тіл?». Бо методологічні номіналісти вважають, що завдання науки полягає тільки в описуванні поведінки речей і припускають, що це робиться шляхом довільного введення нових термінів, де це необхідно, або ж шляхом перевизначення старих термінів, де зручно зігнорувати їх первинний зміст. Бо вони розглядають слова лише як *корисні інструменти дескрипції*. ...Більшість людей погодиться, що методологічний номіналізм перемиг у природничих науках. Фізики не досліджують, наприклад, суть атомів чи світла, а використовують терміни «атом» і «світло» досить вільно для пояснення і опису певних фізичних спостережень. ...Отже, припускається, що *метод природничих наук в основі є номіналістським, тим часом як соціальні науки змушені застосовувати методологічний есенціалізм*. Доводять, що завдання соціальної науки полягає в тому, щоб зрозуміти і пояснити такі соціальні об'єкти, як держава, економічна дія, соціальна група і таке ін., і цього можна досягти лише проникненням у їх сутності. Кожний важливий соціологічний об'єкт має своєю передумовою існування універсальних термінів для його опису і було б безглуздо вільно вводити нові терміни, як це з таким успіхом робиться у природничих науках. Завдання соціальної науки описувати такі об'єкти ясно і правильно, тобто відрізняючи суттєве від випадкового, а це вимагає знання їх суті. Такі проблеми, як «що таке держава?» і «що таке громадянин?» (що вважалися Арістотелем базисними проблемами його «Політики»)... є не лише цілком правомірними, але є саме тими питаннями, на які соціологічні теорії покликані відповідати²².

Голізом називається методологія, яка вважає, що при вивченні так званих «органічних цілостей» наука повинна спиратися на інтуїцію, що здатна охопити все багатство зв'язків усередині цих цілостей. Оскільки такі цілості не можуть розглядатися як «складені» з частин – бо самі частини впливають одна на одну і змінюють свою природу всередині цілого – то вивчення таких цілостей не може здійснюватися шляхом звичайних методів аналізу. ...Анрі Бергсон, як відомо, виходив у своїй «філософії життя» з того, що суть всього живого може охоплюватися тільки за допомогою інтуїції, яка здатна охопити ціле в усій складності взаємозв'язків. Відповідно, не лише процеси в живій природі, а й всюди, де ми маємо справу з психічним життям, з творчістю і т.п. – всі ці сфери неможливо збагнути інакше, ніж за допомогою такого роду інтуїції. Часто вважають, що і методи так званої гештальт-психології ґрунтуються на інтуїції, оскільки суть психічних цілостей («гештальтів») не можна охопити за допомогою звичайних наукових методів. К. Поппер не заперечує, що такі різновиди інтуїції можуть застосовуватися у спекулятивній (метафізичній) філософії. Однак, така філософія не має права претендувати на роль науки в прямому смислі слова. І навіть якщо її ненауковість не означає заперечення її корисності (зокрема, як джерела наукових ідей), наука не може застосовувати інтуїцію в названому розумінні. Наукова інтуїція – це або вміння перестрибнути через ланцюг доведень і розрахунків, аби відразу знайти результат («ага-момент» у психології, – миттєвий здогад), або ж відкриття такого аспекту в складному, який і забезпечує цілість. Так гармонія, як розділ теорії музики, вивчає принципи побудови та співвідношення акордів – тобто, ті аспекти, які саме і забезпечують гармонію звуків. Ясно, що знання теорії музики не творить геніального композитора, але наука (як наука!) і не може дати більшого: її завдання полягає у досягненні лише того, що вона може досягти. Метафізичне (надемпіричне) мислення виходить поза межі того, що може дати наука, але водночас воно виходить і за межі науки. ...Увага К. Поппера була зосереджена на тому, щоб піддати критиці деякі з таких філософських спекуляцій, що претендують бути науковими, хоча є насправді лише псевдонауковими. Якби ці спекуляції не претендували на статус наукових істин, то їх оцінка могла б здійснюватися за іншими параметрами – наприклад, які цінності (чи «ідеології») вони впроваджують. Однак, К. Поппер у «Злиденності історизму» має переважно справу з філософськими концепціями, що претендують на статус наукових. І в цьому розрізі він критикує методологію голізму, яка в соціальних науках породила намагання пояснити історичні події і соціальне життя шляхом використання інтуїтивного проникнення в цілості – в «ідеї» (у розумінні Платона), в «духи епохи», в «духи націй» і т.п. Слово «дух», як колись слово «флогістон», стає паличкою-виручалочкою для багатьох мисленників-духовидців. Оскільки той вид інтуїції, яким вони користуються, є голістична інтуїція, то така інтуїція в дійсності не є науковою – всі спроби звернутися до авторитету науки в даному разі безпідставні²³.

Теорія визначень і «значення термінів», пояснює К. Поппер, була невичерпним джерелом плутанини й тієї специфічної пишномовності, що в поєднанні з історизмом Гегеля породила ту отруйну інтелектуальну хворобу нашого часу, яку він називає *оракульською філософією*. Вона була найважливішою першопричиною аристотелівського, на жаль, і досі панівного інтелектуального впливу, всієї тієї голослівної та порожньої схоластики, що переслідує не лише середньовічну, а й нашу сучасну філософію. **Розвиток думки після Арістотеля можна, на погляд К. Поппера, підсумувати словами, що кожна дисципліна, щойно застосувала аристотелівський метод визначень, опинялася в загальнономовному стані порожньої багатослівності й нудної схоластики, і що міра, якої різноманітні науки могли досягти в своєму поступі, залежала від міри їхньої здатності звільнитися від цього есенціалістичного методу.** Саме тому, стверджує К. Поппер, наша «суспільна наука» переважно й досі належить до середньовіччя.

Безперечно, каже К. Поппер, Арістотель мав рацію, коли стверджував, що ми не повинні намагатися засвідчити чи довести *все* наше знання. Кожен доказ має виходити з передумов; доказ як такий, тобто наслідок передумов, ніколи не може встановити, таким чином, кінцеву істину будь-якого висновку, а лише показати, що висновок буде правильним, якщо тільки правильні передумови. Якби поставили вимогу, щоб передумови, в свою чергу, також були доведені, то питання про правильність було б відсунуте ще далі, до іншої групи передумов і т.д., до нескінченності. Щоб уникнути цього нескінченного регресу (як кажуть логіки), Арістотель учив, що слід припустити, ніби існують незаперечно правильні передумови, які не потребують доказів; він назвав їх «основними передумовами». Якщо ми пристанемо на методи, завдяки яким робитимемо висновки з цих основних передумов, то зможемо сказати, за Арістотелем, що все наукове знання заховане в цих передумовах і стане цілковито нашим, варто нам одержати енциклопедичний перелік основних передумов. Але як як визначити ці основні передумови? Подібно до Платона, Арістотель вважав, що ми здобуємо все знання, зрештою, завдяки інтуїтивному осягненню сутності речей. «Ми можемо пізнати річ, лише пізнавши її сутність, – зазначає Арістотель і провадить: – знати річ означає розуміти її сутність». «Основною передумовою», на його думку, виступає саме твердження, що змальовує сутність речі. Але таке твердження є, власне, тим, що він називає визначенням. Отож, усі «основні передумови доказів» є визначеннями²⁴.

Платонова теорія – це теорія *остаточного пояснення*, стверджує К. Поппер, тобто пояснення, чії експліканти* не можуть бути поясненими і не потребують подальшого пояснення. Це теорія *пояснення через посередництво сутностей*, тобто через посередництво гіпостазированих** слів²⁵.

Ця концепція, пише К. Поппер, мала важливі наслідки для історії філософії. Від Платона до наших днів більшість філософів були або номіналістами, або есенціалістами. Останніх більше цікавить (сутнісне) значення слів, ніж істинність чи помилковість теорій. ...Якщо ще так багато філософів та вчених думають, продовжує К. Поппер, що поняття та системи понять (та проблеми їх значень чи значень слів) порівнювані за важливістю з теоріями і теоретичними системами (та проблемами їх істинності чи істинності висловлювань, що входять до них), то це означає, що вони все ще поділяють головну помилку Платона, оскільки поняття є частково засобом формулювання теорій, частково засобом їх короткого підсумку. У будь-якому разі значення понять передусім інструментальне, і одні поняття завжди можна замінити іншими поняттями²⁶.

Як ми знаємо від самого Арістотеля, пише К. Поппер, есенціалізм і теорія визначень, зустріли запеклий опір, зокрема з боку давнього приятеля Сократа Антисфена, чия критика, схоже, була найрозсудливішою. Та, на жаль, цей опір було подолано. Наслідки цієї поразки для інтелектуального розвитку людства навряд чи можна переоцінити²⁷.

Рецепти Арістотеля, Евкліда *Corpus Juris* – це готова посудина для власних думок, яка була відкрита дуже рано. Так людина стала рабинею понять. Справа не в тому, що в її думки привноситься чуже почуття життя, а тому, що воно перешкоджає її власному почуттю життя вдосконалювати свою мову. ...Правовому мисленню потрібно було щось конкретне, від чого можна відштовхуватися. Правові поняття повинні із чогось висновуватися. І ось тут-то і трапилась фатальна подія: замість того щоб отримати їх із сильних і суворих звичаїв соціального і економічного існування, їх досить поспішно і передчасно абстрагували з латинських рукописів. **Західноєвропейський юрист стає філологом, і місце практичного життєвого досвіду займає науковий досвід чисто логічного аналізу і поєднання правових понять, що основані винятково на самих собі**²⁸.

«Те, що ми до цього часу називаємо юридичною наукою, є або філологією правничої мови, або схоластикою правничих понять. Це сьогодні єдина наука, яка виводить смисл життя із «вічних» основних понять». На підтвердження свого висновку О. Шпенглер цитує відомого юриста Р. Зома: «Сучасна німецька юридична наука являє собою в значній мірі спадщину середньовічної схоластики»²⁹.

Негативним наслідком подолання Арістотелем критики Антисфена у сфері філософсько-правового мислення є, зокрема, інтелектуально-інтуїтивна думка Г. Радбруха, який вважає природу речі юридичною формою мислення. У своїй науковій праці «Філософія права» Г. Радбрух присвятив цій думці спеціальний розділ «Природа речі як юридична форма мислення», в якому стверджує, що поняття «природа речі» належить до загальної духовної історії³⁰.

На відміну від Г. Радбруха, Р. Циппеліус*** у своїй «Філософії права» критикує поняттєве мислення, яке шукає розв'язання конкретних проблем³¹, а дедукцію розв'язання проблем з цілісної концепції називає насильницькою³². Він справедливо не сприймає думку Ф. Савіньї про те, що ціле призначене для вирішення кожного правового завдання³³, а мислення Г. Пухти обґрунтовано вважає пірамідою понять за допомогою якої логічним шляхом повинні виводитися правові положення³⁴.

Панівне становище займає есенціалізм, голізм та теорія визначень також у сучасній вітчизняній філософсько-правовій літературі.

В ґрунтовному дослідженні Л. В. Петрової «Фундаментальні проблеми методології права» автор намагається проникнути в «суть» права і держави: «...нагальною потребою стає сьогодні оновлене пізнання сут-

* Тобто фразеологізми. – В.Д.

** Гіпостазування (грец. сутність, субстанція) – в більш поширеному значенні – властиве ідеалізму присвоєння абстрактним поняттям самостійного існування. – В.Д.

*** Райнгольд Циппеліус, знаний в Європі фахівець з філософії права, у передмові до українського видання цитованої праці зазначив, що вона з методологічного боку є поширенням теорії науки Карла Поппера на царину права. – В.Д.

ності права і держави»³⁵, голістичну інтуїцію автора можна підтвердити однією із численних цитат із цього дослідження: «...конкретності переживаються і оцінюються як ціле, в іншому випадку ми завжди тонемо в морі подробиць», некритично наслідуючи Аристотелеву теорію визначень та «значення термінів», автор стверджує, «що є термін, який має велику вагу в Аристотеля і в його послідовників, а саме термін «єство». «Єство» якоїсь речі – це те чим вона є за своєю природою. Визначення – це встановлення природженого єства тієї чи іншої речі. ...Природа якоїсь речі, твердить Аристотель, це її мета, те, для чого ця річ існує»³⁶.

У фундаментальному дослідженні А. А. Козловського «Право як пізнання: Вступ до гносеології права» як видно із його назви сутністю усього права є саме проникнення в цю ж сутність, тобто пізнання³⁷.

К. Поппер відзначав, що методологічні есенціалісти схильні формулювати наукові питання на зразок «що є справедливість?». Типовим прикладом формулювання таких питань є сучасний підручник «Філософія права», який розпочинається із запитання: що є філософія права?³⁸. На думку його авторів, які посилаються на німецького філософа права А. Кауфмана, основним питанням філософії права, як і всієї правової науки, є питання про те, що є право»³⁹. З точки зору К. Поппера, питання на зразок «Що є філософія права?» чи «Що є право?» не відіграють жодної ролі в науці⁴⁰.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Оскільки методологічні есенціалізм, голізм та теорія визначень і «значення термінів» дуже поширені в суспільних науках, а також в українській науці філософії права, загальнотеоретичних та галузевих юридичних науках, перспектива подальших досліджень полягає в критичному обговоренні, оцінці можливої поступової відмови: від інтелектуально-інтуїтивного проникнення в «сутність», в «ідеї», в «дух» права як цілого; від юридичної форми мислення, яка впливає із «природи речі»; від постановки питань на зразок «Що є філософія права?» чи «Що є право?».

У залежності від результатів критичного обговорення можливої відмови від методологічних есенціалізму та голізму, від теорії визначень, наука філософії права може започаткувати постановку та розв'язання конкретних теоретичних і практичних правових проблем з допомогою критичного підходу К. Поппера.

Метод «спроб та помилок» стисло сформульований ним у головній шостій* тезі його «Логіки соціальних наук»: (а) Метод соціальних наук, як і метод природничих наук, полягає у спробах запропонувати пробні рішення тих проблем, з яких розпочались дослідження. Рішення пропонується та критикується... (б) Якщо запропоноване рішення доступне для критики по суті питання, ми намагаємося спростувати його, оскільки будь-яка критика полягає у спробах спростування. (с) Якщо запропоноване рішення спростоване нашою критикою, ми пробуємо інше рішення. (д) Якщо воно витримує критику, ми тимчасово приймаємо його: ми приймаємо його як гідне подальшого обговорення і критики. (е) Таким чином, метод науки є методом пробних спроб вирішити наші проблеми з допомогою припущень, які контролюються суворою критикою. Це – усвідомлено критичний розвиток методу «спроб та помилок». (ф) Так звана об'єктивність науки полягає в об'єктивності критичного методу. Це означає перш за все, що ніяка теорія не є недоступною для критики...⁴¹.

¹ Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. / За ред. д-ра філос. наук, проф. О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2009. – С. 23.

² Петрова Л. В. Фундаментальні проблеми методології права. – С. 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=1380&lang=book>

³ Там само.

⁴ Козловський А. А. Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – Чернівці: Рута, 1999. – 295 с.

⁵ Рассел Б. Історія західної філософії / Пер. з англ. Ю. Лісняка, П. Тарашука. – К.: Основи, 1995. – 759 с.

⁶ Рассел Б. Мудрость Запада: Историческое исследование западной философии в связи с общественными и политическими обстоятельствами / Ред. англ. изд. П. Фулкес; Общ. ред. и предисл. проф. В. А. Малинина; Пер. с англ. – М.: Республика, 1998. – 479 с.

⁷ Історія філософії: підручник / В. І. Ярошовець, О. В. Александрова, Г. Є. Аляев та ін.; за ред. В. І. Ярошовця. – К. Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. – С. 577.

⁸ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1, 2 / Перекл. з англ. О. Буценка. – К.: Основи, 1994.

⁹ Поппер К. Злиденність історизму: Пер. з англ. – К.: Абрис, 1994.

¹⁰ Садовський В. Н. Карл Поппер и Россия. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 179.

¹¹ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1 / Перекл. з англ. О. Коваленка. – К.: Основи, 1994. – С. 44.

¹² Див. докладніше: Карл Поппер. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. – С. 32–35.

¹³ Рассел Б. Історія західної філософії. – С. 111–112.

¹⁴ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. – С. 166,167.

¹⁵ Там само. – С. 167, 168.

¹⁶ Див. докладніше: Рассел Б. Історія західної філософії. – С. 112–114.

¹⁷ Див. докладніше: Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. – С. 39–42.

¹⁸ Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. – С. 42–44.

¹⁹ Там само. – С. 45, 46.

²⁰ Там само. – С. 47.

²¹ Лісовий В. С. Карл Раймунд Поппер та його твір «Злиденність історизму» // Поппер К. Злиденність історизму: Пер. з англ. – К.: Абрис, 1994. – С. 11.

* Доповідь-стаття К. Поппера «Логіка соціальних наук» складається із двадцяти семи тез. – В.Д.

- ²² Див. докладніше: *Поппер К.* Злиденність історизму. – С. 50–57.
- ²³ Див. докладніше: *Лісовий В. С.* Вказана праця. – С. 12–14.
- ²⁴ Див. докладніше: *Поппер К.* Відкрите суспільство та його вороги. Том 2. – С. 15–17.
- ²⁵ Див. докладніше: *Поппер К.* Объективное знание. Эволюционный подход / Пер. с англ. Д. Г. Лахути. Отв. ред. В. Н. Садовский. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 124.
- ²⁶ Там само. – С. 124, 125.
- ²⁷ Див. докладніше: *Поппер К.* Відкрите суспільство та його вороги. Том 2. – С. 25–29.
- ²⁸ *Шпенглер О.* Закат Европы: Очерки морфологии мировой истории. Т. 2. Всемирно-исторические перспективы / Пер. с нем. С. Э. Борич; науч. ред. О. Н. Шпарага; худ. обл. М. В. Драко. – Мн.: ООО «Попурри», 1999. – С. 101.
- ²⁹ Там само. – С. 103.
- ³⁰ Див. докладніше: *Радбрух Г.* Філософія права: Пер. з нім. – К.: Тандем, 2006. – С. 248.
- ³¹ Див. докладніше: *Циппеліус Р.* Філософія права: Підручник: Пер. з нім. – К.: Тандем, 2000. – С. 249.
- ³² Там само. – С. 270.
- ³³ Там само. – С. 250.
- ³⁴ Там само. – С. 251.
- ³⁵ Див. докладніше: *Петрова Л. В.* Фундаментальні проблеми методології права. – С. 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrreferat.com/index.php?referat=1380&lang=book>
- ³⁶ Там само. – С. 26.
- ³⁷ *Козловський А. А.* Право як пізнання: Вступ до гносеології права. – С. 68.
- ³⁸ Див. докладніше: Філософія права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, С. І. Максимов та ін. – С. 7.
- ³⁹ Там само. – С. 20.
- ⁴⁰ Див. докладніше: *Поппер К.* Відкрите суспільство та його вороги. Том 2. – С. 19–21.
- ⁴¹ Див. докладніше: *Поппер К.* Логика социальных наук // Эволюционная эпистемология и логика социальных наук. Карл Поппер и его критики / Сост. Д. Г. Лахути, В. Н. Садовский и В. К. Финн. Пер. с англ. Д. Г. Лахути. – М.: Эдиториал УРСС, 2000. – С. 298–313.

Резюме

Десятник В. О. Методологія давньогрецьких філософів та сучасна філософія права.

У статті здійснено пояснення негативних наслідків для інтелектуального розвитку людства Платонової теорії ідей, Аристотелевої теорії визначень, зокрема, їх негативного впливу на суспільну науку, а відтак, і на сучасну українську науку філософії права. Дослідження виконано з допомогою критичних підходів видатних філософів ХХ століття Карла Поппера, Бертрана Рассела та інших сучасних філософів.

Ключові слова: методологічний есенціалізм, методологічний голізм, теорія визначень та «значення термінів», інтелектуальна інтуїція, критичний підхід, метод «спроб та помилок».

Резюме

Десятник В. А. Методология древнегреческих философов и современная философия права.

В статье осуществлено объяснение отрицательных последствий на интеллектуальное развитие человечества теории идей Платона, теории определений Аристотеля, в частности, их отрицательного влияния на общественную науку, тем самым, и на современную философию права. Исследование выполнено с помощью критических подходов выдающихся философов ХХ столетия Карла Поппера, Бертрана Рассела и других современных философов.

Ключевые слова: методологический эссенциализм, методологический голизм, теория определений и «значения терминов», интеллектуальная интуиция, критический подход, метод «проб и ошибок».

Summary

Desiatnyk V. Methodology Greek philosophers and modern philosophy of law.

The article explaining the negative effects for the intellectual development of mankind Plato's theory of ideas, Aristotle's theory of definitions, including their impact on social science, and therefore, to the modern Ukrainian science philosophy of law. The research was conducted using a critical approach prominent philosophers of XX century, Karl Popper, Bertrand Russell and other contemporary philosophers.

Key words: methodological essentialism, methodological holism, theory and definitions of «value terms», intellectual intuition, critical approach, the method of «trial and error».

Отримано 27.11.2013